

PYTHAGORAS

LEVEN-MYSTERIESCHOOL-GULDEN VERZEN

PYTHAGORAS
LEVEN - MYSTERIESCHOOL - GULDEN VERZEN

door
Konrad Dietzfelbinger

Rozekruis Pers
www.rozekruispers.com

colofon

oorspronkelijke titel pythagoras – wissenschaft und spiritualität

auteur konrad dietzfelbinger

vertaling corrie bersee-van den berg

afbeelding omslag de tetractys van pythagoras

boekverzorging henk flipsen, rozekruis pers, haarlem

letter adobe chaparral pro

papier 90 grams promail plus natuurwit

isbn 978 90 6732 420 5

© oorspronkelijke uitgave konrad dietzfelbinger – münchen 2005

© nederlandse vertaling rozekruis pers – haarlem 2013

vierde druk 2018

rozekruis pers

bakenessergracht 5

2011 js haarlem

(023) 532 38 52

info@rozekruispers.com

www.rozekruispers.com

INHOUD

inleiding 9

I pythagoras

het leven van pythagoras 17

de bronnen 17

historische context 19

zijn wezen 21

de reizen 24

de inzichten 31

het getal 31

de harmonie van de sferen 36

de natuur 37

reïncarnatie 39

de eigenschappen 42

II de spirituele school van pythagoras

de opbouw van een mysterieschool 48

de vier redevoeringen 53

1. de toespraak tot de jonge mannen 53

2. de toespraak tot de senaat 56

3. de toespraak tot de jongens 60

4. de toespraak tot de vrouwen 62

de organisatie van de school 65

de mysterierituelen 70

offervoorschriften en leefregels 74

de akoesmata 79

de mathemata 94

rekenkunde 96

geometrie 99
astronomie 103
muziek 106

III carmina aurea

de gulden verzen van pythagoras 113
tekst eerste deel 119
tekst tweede deel 121

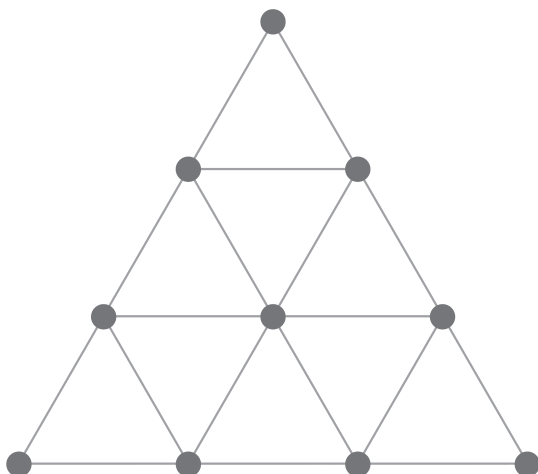
de gulden verzen toelichting – eerste deel 123
de structuur van de geestelijke wereld 126
de ouders 126
de vrienden 127
de nieuwe levenshouding 129
de vier zieledeugden 130
matigheid 131
dapperheid 133
rechtvaardigheid 134
wijsheid 135
inzicht in de wereld 135
het hier 136
het hiernamaals 137
zelfstandigheid 139
inzicht en daad 141
levenspraktijk 145
voeding en beweging 145
sociaal gedrag 147
beschouwing en intuïtie 149
consequentie 152
de eed van pythagoras 155

de gulden verzen toelichting – tweede deel 158
overeenstemming van inzicht en handelen 158
nieuw bewustzijn 159
de onsterfelijke goden 160
de natuur 161
de mens 163
de bevrijding 166
de zekerheid 167
zuivering en verlossing 168
spirituele vervulling 171

IV de school van pythagoras in de samenleving

vriendschap en solidariteit 175
politieke invloed 178
vervolging en ballingschap 181
terugkeer en tweede vervolging 184
het verdere lot 185
interne problemen 185
verval 191
de pythagorische wijsheid vanaf het jaar 450 voor Chr. 192

noten 194

bij het omslag

De *tetractys* of vierheid, de getallenrij 1 – 2 – 3 – 4, geeft de vier toestanden van de wereld en de mens weer en toont tegelijk hoe de ene toestand zich uit de andere ontwikkelt. De *een*: in de kosmos, macrokosmisch gezien: het oorspronkelijke vaderprincipe, het scheppende ‘woord’, de orde van de spirituele wereld; in de mens, microkosmisch gezien, het ware zelf, zijn spirituele identiteit, de onsterfelijke geest in hem. De *twee*: macrokosmisch het oorspronkelijke moederprincipe, ‘leven’, de werkzame kracht van de spirituele wereld; microkosmisch de uit de vlam van de geest voortkomende spirituele levensenergieën. De *drie*: macrokosmisch het oorspronkelijke zoonprincipe, ‘licht’, het bewustzijn van de spirituele wereld, de ‘wereldziel’; microkosmisch het spirituele bewustzijn, de onsterfelijke ziel van de mens: bewustzijn. De *vier*: macrokosmisch de oorspronkelijke zichtbare wereld, de zuivere uitdrukking van vader, moeder en zoon, vrij van dood en smart; microkosmisch de oorspronkelijke lichamelijke, die leeft uit vader, moeder en zoon en daarom onsterfelijk is. Volmaakt is hij, die zelf de *tetractys* werd. Hij is $1 + 2 + 3 + 4 = 10$, de één op een nieuw niveau.

INLEIDING

Tegenwoordig staat Pythagoras vooral bekend als de grondlegger van de exacte wetenschappen en vooral van de wiskunde. Iedereen heeft op school met meer of minder enthousiasme kennisgemaakt met de stelling van Pythagoras $a^2 + b^2 = c^2$, dat wil zeggen: de som van de kwadraten van de rechthoekszijden van een rechthoekige driehoek is gelijk aan het kwadraat van de hypotenusa (schuine zijde). Misschien weet deze of gene ook nog over Pythagoras te melden, dat hij de harmonie der sferen kon horen. Bijna niemand kan zich daarbij iets concreets voorstellen, maar er schijnt iets geheimzinnigs te zijn aan dit vermogen, iets wat eerbiedig ontzag opwekt. Met deze eigenschap, het kunnen horen van de harmonie van de sferen, is de verbinding gelegd naar een spirituele dimensie die volgens Pythagoras' eigen idee en volgens zijn tijdgenoten het wezenlijke van Pythagoras uitmaakte.

Dat hij zich bezighield met de wetenschappen is kenmerkend voor hem, maar kenmerkender is zijn vermogen om de harmonie van de sferen te horen en beide bekwaamheden op elkaar af te stemmen: de wetenschappen kunnen, op een bepaalde manier gehanteerd, een hulpmiddel zijn – samen met andere beslist noodzakelijke hulpmiddelen – om tot een staat van bewustzijn te komen waarin de mens de harmonie van de sferen kan horen. Omgekeerd kunnen zij worden benut om deze innerlijke toestand tot uitdrukking te brengen. In een eerste poging het wezen van Pythagoras te doorgronden – zoals hij zichzelf en zoals zijn tijdgenoten hem begrepen – is het goed om uit te gaan van twee principieel verschillende zijnstoestanden van de mens. De ene is die van de gewone mens, in 'het hier en nu'. Hij grijpt met zijn wil, gedreven door emoties en wensen, naar de goederen van de wereld. Daarbij maakt hij gebruik van zijn verstand. Hij bepaalt zijn doeleinden en vindt middelen om die te bereiken. Daartoe verwerft hij zich kennis van de causale samenhang

van de zichtbare verschijnselen. De gesystematiseerde theorieën hieromtrent vindt hij in de wetenschap. Hij meent als een bewust mens zijn bestaan te kunnen sturen. Hij staat tegenover de wereld als iets uiterlijks, probeert zich erin te handhaven en haar aan zich dienstbaar te maken.

Maar zou hij zijn greep op de wereld eens wat losser maken en niet meer alles willen wensen en weten, en eens aandachtig letten op wat de wereld of zijn eigen innerlijk hem te zeggen hebben, dan zou hij heel andere dingen beleven. Hij zou direct merken, dat zijn bewuste ik absoluut niet zelfstandig is en de baas in huis. Hij zou namelijk in contact komen met de lagen van het 'demonische', met gene zijde, met wat verdrongen is, de 'schaduw', zoals C.G. Jung het noemt, maar ook met geheel onafhankelijk van hem bestaande 'demonische' krachten en wezens, het onbewuste van andere mensen, de dode voorouders, de subtiele invloeden van de planeten en kosmische velden. Hij zou geleidelijk gaan inzien, dat hij zich bevindt in een vlechtwerk van betrekkingen tussen innerlijke en uiterlijke factoren, dat ten opzichte van zijn bewuste ik deels vriendschappelijk, deels vijandig gezind lijkt te zijn. De Ouden noemden dit vlechtwerk van betrekkingen het lot.

Maar ook andere, nog diepere lagen zullen in hem beginnen te spreken, lagen waaruit rust en kracht tot hem komen, niet toegankelijk voor zijn rationele overwegingen en zijn irrationele angst en hoop. De Ouden noemden deze lagen het goddelijke of het eeuwige. Het is een dimensie die voor het rationele ik van het hier en nu noch voor het irrationele demonische van gene zijde (de onzichtbare helft van deze wereld) meetbaar is. Zij is niet alleen in het innerlijk van de mens, maar ook in het innerlijk van alle andere dingen en wezens van het Al. Zij is intelligent gericht op de ontplooiing en instandhouding van het wezenlijke in alle dingen en wezens en toegerust met een onuitputtelijke energie, om dit wezenlijke geleidelijk de passende uitdrukking te geven. Zo gaat de mens, als hij zonder reserves begint te luisteren naar de uiterlijke en de innerlijke werke-

lijkheid, het betrekkelijke van zijn rationele ik inzien. Hij beseft, dat dat ik als een eiland is in een woelige oceaan van irrationele, demonische krachten, voortdurend in gevaar hierdoor te worden verzwoegen. Zo komt ook de wet van reïncarnatie in beeld. Zijn ik met al zijn gewoontes, instellingen en overtuigingen is opgebouwd uit een vlechtwerk van betrekkingen, bestaande uit uiterlijke en innerlijke rationele en irrationele factoren.

Het persoonlijke is een knoop in dit vlechtwerk van betrekkingen, die op een bepaald moment ook weer losgemaakt wordt, waarna de vormende factoren volgens bepaalde regels een nieuwe knoop leggen, een nieuw ik opbouwen. Het enige blijvende in deze cirkelgang is de eeuwigheidslaag in de mens, zijn eeuwige ziel, waarvan hij zich meestal niet bewust is, zijn ware zelf.

Op deze wijze wordt het hem uiteindelijk ontstellend duidelijk in welke situatie hij zich in feite bevindt. Terwijl hij bewust opgaat in zijn begrensde ik en de zichtbare wereld van de verschijnselen, en onbewust de speelbal is van demonische krachten, is hij afgesneden van zijn oorspronkelijke vaderland: de goddelijke wereld waarin hij rust zou kunnen vinden. Hij is zich van haar niet bewust en daardoor is zij ook niet direct werkzaam in zijn leven. Haar orde drukt geen stempel op zijn leven. Dat stempel wordt gedrukt door de zeer betrekkelijke overwegingen van het rationele ik in het hier en door de irrationele invloeden van gene zijde.

Bij de eerste, de rationele manier van zijn, treedt de mens de wereld als iets uiterlijks tegemoet. Stelt hij zich daarbij open voor het hiernamaals, het demonische, dan ervaart hij de wereld van de subtiële energieën, het rijk van de doden, de 'onderwereld' volgens het spraakgebruik van de Ouden. Het ervaren van deze wereld vereist slechts een tijdelijke ontbinding van de vaste structuur van het ik. Maar zij is net zo vergankelijk als de stoffelijke wereld.

Bij de tweede, de spirituele wijze van zijn echter, beseft en ervaart de mens de betrekkingen die zijn innerlijk verbinden met het innerlijk van de wereld, en leeft hij uit deze betrekkingen. In de dingen en we-

zens van de wereld, van gesteente, via plant, dier, mens, demon en engel tot God, werken spirituele krachten en wetten, die ook in de mens zelf werken en waardoor hij met de goddelijke wereld verbonden is. Zij trekken als energiestromen door de wereld en door hemzelf. Hij is daarin ingebed en neemt daardoor de wereld als van binnenuit waar. De krachten van de wereld en van zijn eigen innerlijk delen zich mee aan zijn bewustzijn.

In de manier van zijn van het rationele ik wordt de mens bepaald door het uiterlijke weten: rationaliteit, door wensen en belangen: emotionaliteit, en door het daarbij passende handelen: activiteit. Neemt hij contact op met het gebied aan gene zijde, dan wordt hij de gevangene van de invloeden van het generzijdse. Alleen in de tweede spirituele toestand van zijn is hij geheel bij zichzelf. Want dan is zijn ware, spirituele zelf in hem werkzaam. Met deze spirituele kern hoort hij bij de goddelijke wereld, leeft hij uit haar, is hij met zichzelf in harmonie en daardoor vrij.

Het door-het-ik-gestuurde zijn sluit het door-het-zelf-gestuurde zijn uit. Want de door uiterlijk weten, emoties en handelen bepaalde mens zal de stemmen van de innerlijke krachten, zowel in zijn eigen wezen als in de wereld, niet kunnen horen. Het door-het-zelf-gestuurde zijn heeft het ik-bestaan in zich, maar kan pas actief worden naar mate het ik zijn eis de enige geldige maatstaf te zijn opgeeft en begint te horen. Want het zelf behoort bij de diepste laag van het zijn, die alle andere lagen, aan deze en aan gene zijde, in zich besloten houdt.

Pythagoras is een voorbeeld van dit door-het-zelf-gestuurde, spirituele zijn, waarbinnen het ik-bestaan en ook het generzijdse is opgenomen. Hij vergeleek de mensen vaak met een menigte op een feest. 'De mens komt aan in het leven, zoals de menigte bij festiviteiten, sommigen gedreven door een zucht naar geld en brasserijen, anderen zijn in de ban van het verlangen naar macht en een enorme eerzucht'. Dan is er ook nog het soort mensen, dat gekozen heeft voor het 'aanschouwen van de mooiste dingen'. Dat noemt Pythagoras de

filosofische soort (J58)¹. Het ‘aanschouwen van de mooiste dingen’ is een zijn, waarin de mens inzicht krijgt in de intelligentie die de kosmos doorstroomt, de krachten die al het zijnde in stand houden, en het vermogen verwerft naar deze goddelijke orde en deze goddelijke krachten te handelen. Want ‘de schoonheid van de wereld vindt zijn oorzaak daarin, dat de wereld aan het Eerste Wezen, dat alleen via het denken bereikbaar is, deel heeft’ (J59).

Met dit denken, waardoor het Hoogste Wezen bereikbaar is, bedoelt Pythagoras een bewustzijnstoestand die gericht is op dit Wezen en zijn boodschappen kan ontvangen – die de harmonie van de sferen horen kan. Deze bewustzijnstoestand is ‘filo-sofisch’, namelijk ‘liefde (filia) voor de wijsheid (sofia)’. Wie vrij is van iedere triviale interesse in de dingen van de zichtbare wereld, vrij van de ‘zucht naar geld en brasserijen; van het verlangen naar macht en hevige eerzucht’, diens ziel bevindt zich in een toestand van rust. Zij kan aandachtig luisteren naar de harmonie van de sferen, zij verlangt naar kennis van wijsheid en waarheid, zij wacht geduldig tot deze waarheid haar meegedeeld wordt. Dat is liefde voor wijsheid, filosofie. Jamblichus, één van Pythagoras’ biografen, schrijft: ‘Pythagoras zou als eerste de term ‘filosoof’ hebben gebezigd.’

Je kunt Pythagoras en zijn werk uitsluitend wetenschappelijk presenteren: van buitenaf. Dan staan zijn prestaties als wetenschapper en stichter van een wetenschappelijke school op de voorgrond. Maar zijn werkelijke betekenis en de aard van zijn wezen zouden daardoor niet worden onderkend. Pythagoras is, volgens zijn eigen opvatting én die van zijn tijdgenoten, een vertegenwoordiger van de spirituele wereld. Heel zijn wetenschappelijke denken en zijn organisatorische prestaties staan in dienst van die wereld. Daarom wordt in dit boek een poging gedaan Pythagoras vanuit dit perspectief te belichten, want alleen op die manier doet men recht aan zijn persoonlijkheid en zijn werk. Daarmee wordt ook een manier van zijn aan de orde gesteld die misschien een nieuw levensperspectief kan bieden voor die mens, die genoeg begint te krijgen van de uitsluitend ra-

tionele manier van zijn en zich steeds meer bewust wordt van de bedenkelijkheid van het experimenteren met energieën van gene zijde zonder een werkelijk spirituele basis. De manier van zijn van Pythagoras is spiritueel, maar niet irrationeel. Het rationele is erin besloten.

PYTHAGORAS

HET LEVEN VAN PYTHAGORAS

DE BRONNEN

Veel meer of minder betrouwbare bronnen geven informatie over leven en werk van Pythagoras. De uitvoerigste is Jamblichus, *Het leven van Pythagoras*,¹ daarna komen van Porphyrius *Biografie van Pythagoras*² en de beschrijving van Pythagoras door Diogenes Laërtius in diens werk *Leven en leer van beroemde filosofen*.³ Als men weet dat alle drie de auteurs leefden en schreven in de derde of vierde eeuw na Chr., zeven- tot achthonderd jaar na Pythagoras dus, dan kan men zich afvragen of hun verslagen betrouwbaar zijn. Inderdaad treft men heel veel tegenstrijdigheden in deze teksten aan, niet alleen van auteur tot auteur, maar zelfs bij een en dezelfde schrijver. De bezwaren worden echter afgezwakt doordat uit onderzoek gebleken is dat in deze jongere teksten veel oudere verslagen zijn verwerkt, die teruggaan tot de generatie van de leerlingen van Pythagoras en hún leerlingen. Dat een aantal van die verslagen bijvoorbeeld door Jamblichus los naast elkaar worden geciteerd, verklaart de tegenstrijdigheden in zijn boek.

Deze oudere bronnen zijn onder andere Aristoteles, de historicus Timaeus van Tauromenium (eind vierde eeuw voor Chr.), de wijsgeer Dicaearchus en ook de muziektheoreticus Aristoxenus. Ook in veel dialogen van de ongeveer 150 jaar na Pythagoras levende Plato, die bevriend was met de pythagoreeër Archytas van Tarente, zijn pythagorische gedachten verwerkt. Aristoteles schreef een inmiddels verloren gegaan boek *Over de pythagoreeërs* (DL 34) en vermeldt de leringen van de pythagoreeërs uitvoerig in zijn *Metafysica*. Nicomachus van Gerasa (eerste eeuw na Chr.) en Apollonius van Tyana (eerste eeuw na Chr.) schreven biografieën over Pythagoras, waaruit Jamblichus en Porphyrius ook grote delen hebben overgenomen. Deze biografieën gaan waarschijnlijk terug op zeer oude, zo ongeveer uit

de tijd van Pythagoras stammende bronnen.⁴ Heeft Pythagoras zelf boeken geschreven? Waarschijnlijk wel. Diogenes Laërtius schrijft: 'Pythagoras heeft drie geschriften vervaardigd, namelijk over opvoeding, over politiek en over natuurfilosofie.' Volgens een zegsman van Diogenes Laërtius zouden zich in het jaar 170 voor Chr. in de bibliotheek van Alexandrië nog minstens zes boeken van Pythagoras bevonden hebben (*DL 6 en 7*). Zeker is, dat het directe nageslacht en de leerlingen van Pythagoras, bijvoorbeeld zijn dochter Damo, de door hem overgedragen leringen gedeeltelijk opgeschreven en vervolgens in het geheim verder doorgegeven hebben. Het is bekend dat Plato zijn vriend Dion op Sicilië de opdracht gaf hem drie pythagorische boeken te bezorgen voor de enorme prijs van 100 minen, dat was 10.000 drachmen, een bedrag waarvoor een arbeider meer dan twee jaar moest werken (*J 199*).

Behalve deze biografische werken en werken over zijn leer, zijn er tijdgenoten van Pythagoras geweest die zich kritisch of lovend over hem hebben uitgelaten. Ook uit deze commentaren zijn conclusies te trekken over leven en werk van Pythagoras. Het gaat hier om Xenofanes, Heraclitus, Herodotus, Empedocles en anderen.

Er zijn dus ruim voldoende schriftelijke verslagen over Pythagoras bewaard gebleven, meer dan over veel andere grote namen uit deze periode van de Oudheid. Moderne onderzoekers hebben deze verslagen onderzocht en hebben geprobeerd een zo helder mogelijk beeld van het leven van Pythagoras te schetsen. Maar er bevinden zich, zoals gezegd, tegenstrijdigheden en uiteenlopende gegevens in deze verslagen. De datering van veel episodes en gebeurtenissen kan alleen maar indirect worden bepaald en hangt af van de waarde die men hecht aan de tegenstrijdige gegevens. Een samenhangend overzicht, dat met veel kennis van zaken gebruik maakt van alle aanwezige bronnen, is in de negentiende eeuw geschreven door Eduard Röth⁵ en in de twintigste eeuw door B.L. van der Waerden.⁶ Wij zullen de discussies van de onderzoekers niet tot in detail volgen, maar ons steeds aan het meest waarschijnlijke houden.

DE HISTORISCHE CONTEXT

Pythagoras werd in het jaar 569 voor Chr. geboren op het eiland Samos. Rekening houdend met alle bronnen is dit het meest waarschijnlijke geboortjaar. Samos was destijds een rijke, bloeiende eilandstadstaat. De handel tussen Egypte en Griekenland was, behalve in Milete en Aegina, vooral in handen van de kooplieden en zeevaarders van Samos, die in Naucratis in Egypte zelfs een vaste nederzetting hadden. De Egyptische koningen – vanaf 570 Amasis – hadden met hulp van Griekse soldaten om de heerschappij gevochten. Zij waren voortaan op de Grieken aangewezen en probeerden ook hun macht via de handel te bevorderen. Kunst en architectuur bloeiden op Samos. De tempel daar was de grootste Hera-tempel van die tijd.

Politiek gezien was het een tijd waarin overal in het Middellandse Zeegebied, de oude aristocratische maatschappijvorm, meestal met een koning aan de top, aan het wankelen werd gebracht door nieuwkomers, tirannen, die steunden op het volk. In Egypte heerste de tiran Amasis, in Athene Peisistratus en op Samos had Polycrates de Oudere de macht gegrepen.

Samos lag binnen de invloedssfeer van de grote culturen in die tijd. De kunstenaars en wijsgeren van het eiland hadden inspiratie opgedaan in Egypte, het land van de mysteriën en oeroude wijsheid. Memphis, Thebe en Heliopolis waren de drie met elkaar wedijverende steden van Egypte, waar priesters en hiërofanen speciale scholen en plaatsen van inwijding beheerden. Het waren niet alleen bolwerken van religie, maar ook van wetenschappen, vooral van geometrie en astronomie.

Op de route van Griekenland naar Egypte lag Phoenicië, beroemd om zijn zeevaarders en zeevaartkundigen, ook beroemd door de vooral daar beoefende getallenleer en rekenkunde. Ook waren er op Samos invloeden van de Perzische cultuur, met Babylon als centrum. De Chaldeeuwse en Perzische wijzen waren vooral bekend als magiërs en sterrenkundigen. In Iran leefde in de zesde eeuw Zarat-

hoestra, die de oeroude Perzische licht- en vuurreligie, gekarakteriseerd door de strijd tussen licht en duisternis, in zijn Zend-Avesta een nieuwe vorm gaf. In de Ionisch-Griekse steden, aan de westkust van het huidige Turkije, kwam de Ionische natuurfilosofie tot ontwikkeling, een poging de wereld, die tot dat moment mythisch was geïnterpreteerd, theoretisch te verklaren.

In de hele toentertijd bekende wereld werd deze tijd gekarakteriseerd door een ingrijpende omwenteling van de geestesgeschiedenis. Overal probeerde men het mythische wereldbegrip weliswaar niet te vervangen door een voor het denken te bevatten wereldbeeld, maar wel ermee aan te vullen. Er moest een nieuw bewustzijn in de mensheid tot ontwikkeling komen. In het Verre Oosten, in China, vatte Laozi in de Daodejing alles wat inspiratie en openbaring tot dan toe tot de mens hadden gebracht in korte, voor het verstand te volgen formules samen. In India trad Boeddha op, de verlichte en verhevene, en schonk de mens een bewust, door het denken te bevatten inzicht in zijn situatie en in het doel van zijn leven. Dat gebeurde gedeeltelijk in harmonie met de oude, op mythische grondslagen berustende offerreligie van de brahmanen en gedeeltelijk in een kritische wisselwerking. Hetzelfde deed Zarathoestra in Perzië en ook de profeten in Judea en Israël.

Karl Jaspers sprak in dit verband over de 'spiltijd' van de mensheid. Wat tot dan toe alleen mythisch beleefd en ritueel-magisch tot uitdrukking was gebracht, werd nu toegankelijk voor het zich ontwikkelende denken en kreeg daardoor een nieuwe dimensie en energie. Er werd een beslissende stap in de bewustzijnsontwikkeling van de mensheid in de richting van zelfstandigheid en individualisering gezet. Maar ook een hoogst gevaarlijke stap. Want het rationele denken is altijd geneigd zichzelf als absoluut te zien en alleen op zichzelf te vertrouwen. Het wil de dingen graag in zijn greep houden – en maakt zich daardoor los van zijn spirituele en mythische grondslagen, in plaats van deze grondslagen te herkennen en zich erdoor te laten leiden.

Pythagoras sluit precies aan bij deze beslissende bewustzijnsverandering van de mensheid. Daarin ligt zijn betekenis. Hij zag het als een opdracht, de inhoud van de oeroude mysteriereligies van zijn tijd, die overal in het Middellandse Zeegebied bloeiden – de inhoud van een mythisch en magisch wereldbegrip dus – in het theoretische denken op te nemen en daardoor opnieuw te belevendigen. Was tot op dat moment de mens collectief en als het ware passief ingebed geweest in deze religies, nu moest hij bewust de mysteriën van het bestaan ervaren en in zijn leven waarmaken, in individuele verantwoordelijkheid.

ZIJN WEZEN

De vader van Pythagoras was Mnesarchus, een rijke, aanzienlijke koopman, met wie Pythagoras al jong veel reisde en de wereld leerde kennen. De moeder van Pythagoras was Pythais. Later ontstond de legende over de goddelijke afkomst van Pythagoras. Jamblichus citeert deze: ‘Apollo zou destijds met Parthenis (Pythais) hebben geslapen, haar zelf zwanger hebben gemaakt’ (J 7). Pythagoras dus geboren uit een maagd (Grieks: parthenos) en door een god verwekt! Wat is er uit deze legende op te maken? Wat voor wezen werd er geboren, dat men zijn moeder een onbevleete ontvangenis toeschreef en zijn vader aanduidde als god, of geest?

Wanneer tegenwoordig een mens over bijzondere eigenschappen blijkt te beschikken – een kunstenaar, staatsman, heilige, filosoof, wetenschapper – dan spreken we over een ‘genie’, een bijzondere genius, die werkzaam is in deze mens. Maar hoe verklaren wij dat? Als een bijzondere combinatie van de genen van de vader en de moeder? Als een toevallige mutatie? Die mutaties komen dan toch te vaak voor om statistisch gezien van toeval te spreken. En hoe zouden we de structuur en de werking van deze speciale gencombinaties of mutaties moeten beschrijven? We zouden het niet kunnen.

De Ouden gingen er echter vanuit dat iedere mens een oorspron-

kelijke en eeuwige, uit de wereld van de geest afkomstige kern bezit, die steeds weer incarneert in een sterfelijke, vergankelijke mens. Pythagoras zei dat hijzelf in de vorige incarnatie van zijn ziel (van zijn geestkern) een zekere Euphorbus geweest was, ‘de zoon van Panthous’, de overwinnaar van Patroclus (*P* 26). Deze onsterfelijke ziel doet in de actuele incarnatie ervaringen op. Zij raakt óf steeds meer gebonden aan de aardse wereld, waarin haar instrument, de sterfelijke mens, leeft, óf concentreert zich steeds meer op de wereld van de geest en maakt daardoor de banden met de aardse wereld los. Zielen die zich in de loop van hun incarnatie steeds verder geopend hebben voor de wereld van de geest kunnen, meer dan andere, de krachten en orde van de wereld van de geest waarnemen – en weergeven: in hun handeling, in hun denken of als scheppend kunstenaar. Zij geven haar weer in de aardse wereld, door middel van de begrippen, beelden en mogelijkheden ván de aardse wereld. Maar wat in hen werkzaam is, dat zijn de krachten en de orde van de wereld van de geest.

Pythagoras was volgens deze opvatting een mens die in een heel bijzondere positie stond ten opzichte van het goddelijke, de wereld van de geest, al vanaf zijn geboorte. De eeuwige geestkern verbond zich, zoals bij iedereen, met het embryo in het moederlichaam. Bij Pythagoras was deze kern echter, anders dan bij gewone mensen, al verregaand geopend voor de geestelijke wereld. Het biologische lichaam van Pythagoras kwam voort uit zijn biologische ouders. Maar het met dit lichaam verbonden wezen stond vanaf het begin in een bijzondere verhouding tot de geestelijke wereld. Het was door de geestelijke wereld gevoed met de ‘maagdelijke’ wereldziel. (De wereldziel is ‘maagdelijk’, omdat zij niet vatbaar is voor invloeden uit de vergankelijke wereld.) Zo kon de moeder van Pythagoras, ‘Parthenis’ (parthenos), tot een beeld voor de maagdelijke wereldziel worden, die de geest, Apollo, ontving en een spiritueel genie voortbracht, een wezen dat direct uit de goddelijke geest leefde. Hetzelfde wordt gezegd over Jezus. Zijn moeder, Maria, werd ‘zwanger’ van de heilige geest en

baarde een 'zoon Gods'. Als aardse vrouw bracht zij een door Jozef, de aardse man, verwekt aards lichaam ter wereld. Maar in dit aardse lichaam woonde een wezen dat in bijzondere relatie stond met de geestelijke wereld. Het was geboren uit de maagdelijke wereldziel en de goddelijke geest – een godenzoon. 'Maria' is het symbool voor deze maagdelijke wereldziel, die door de geest bevrucht werd.⁷ Het optreden van een dergelijk spiritueel genie is volgens de opvatting van de Ouden geen toeval en al helemaal geen toevallige gencombinatie of –mutatie. Hij incarneert namelijk op een moment dat er voor zijn met de geest verbonden ziel ruime ontwikkelingsmogelijkheden zijn. Hij wil de krachten die hij uit de geestelijke wereld ontvangen heeft, delen met andere, daarvoor ontvankelijke mensen, om ook hun de mogelijkheid te geven zich los te maken van hun gebondenheid aan de vergankelijke wereld en zich meer en meer open te stellen voor de geestelijke wereld. Wanneer zo iemand zijn geestelijke krachten aanwendt, kunnen die mensen zich met behulp daarvan verder ontwikkelen.

Tegelijkertijd vindt zijn incarnatie plaats in harmonie met de wetmatigheden en intenties van de geestelijke wereld. Want ook de bewoners van die wereld zijn geïnteresseerd in de verlossing uit de tijdelijkheid van alle in de tijdelijkheid vastgeraakte mensen en in de ontplooiing en verdere ontwikkeling van hun geestkern. Zij zoeken naar mogelijkheden om deze ontplooiing te bevorderen en wezens uit hun midden de gelegenheid te geven tot incarnatie en het bieden van hulp aan anderen. Daarom gold Pythagoras als een gezondene uit de geestelijke wereld. In deze zin karakteriseert Jamblichus hem als een god 'die aan de toenmalige mensheid in menselijke gestalte verschenen is om het ten dode gedoemde leven uit de nood te helpen, het op orde te brengen en om de vergankelijke natuur genadevol de heilbrengende vonk te schenken van gelukzaligheid en filosofie' (J 30).

Als een ziel die reeds in het moederlichaam met de geest verbonden is, zoals die van Pythagoras, in het lichaam van een sterfelijke per-

soonlijkheid incarneert, sluit het vergankelijke lichaam in het begin als een moeilijk te doordringen omhulling om haar heen. Principieel blijft haar verbinding met de geestelijke wereld behouden, maar het bewustzijn wordt voorlopig door de zintuiglijke indrukken en lotsinvloeden van de vergankelijke wereld beïnvloed, zoals bij iedereen. Er is een bepaalde tijd nodig, waarin de in deze ziel werkzame geestelijke wereld zich naar de oppervlakte worstelt, bewust in haar wordt en zich kan losmaken van de invloeden van de vergankelijke wereld. Een dergelijke ziel zal al van jongs af vervuld zijn van een onstilbare drang naar waarheid en naar de verborgen kanten van de werkelijkheid. Zij wil zich bewust worden van de geestelijke wereld en van zichzelf; zij wil graag begrijpen wat de wereld in diepste wezen bijeenhoudt.

DE REIZEN

Porphyrius en Jamblichus spreken er dan ook over hoe Pythagoras zich reeds als achttienjarige naar Lesbos, naar de filosoof Pherecydes begaf, die een boek had geschreven over 'Natuur en Goden', en hoe hij twee jaar bij hem in de leer was. Hoe hij vervolgens van gedachten wisselde met Thales, die in Milete woonde, de destijds ongeveer negentigjarige natuurfilosoof. Thales hield zich, nadat hij zijn opleiding in Egypte had ontvangen, als eerste Griek bezig met wetenschappelijke astronomie en berekende zelfs van tevoren een zonsverduistering. Pythagoras zou ook de natuurwetenschapper en filosoof Anaximander hebben bezocht om zich daarna, zoals Jamblichus vertelt, de getallenleer van de Phoeniciërs, de geometrie en astronomie van de Egyptenaren en Chaldeeërs, en de muziek- en overige wetenschappen van de Perzische magiërs eigen te maken.

Maar de reizen van Pythagoras naar Phoenicië, Egypte en Babylonië hadden nog een ander, hoger doel. Zijn spirituele begaafdheden moesten tot hun recht komen en zich ontplooiën. Dit kon, zo schijnt hij ervaren te hebben, niet bereikt worden via het doordringen in de

geheimen van de zintuiglijke wereld door middel van het verstand. Het intellect toont de mens de causale verbanden van zijn wereld. Om inzicht te verkrijgen in de spirituele verbanden echter is de ontplooiing nodig van een ander, spiritueel orgaan, van een bewustzijn dat vanuit de geestelijke wereld opgebouwd en gevoed wordt en dat ten slotte ook in de geestelijke wereld kan schouwen. Een dergelijke ontplooiing is niets anders dan de mysterieweg, de weg van inwijding, van de ontsluiting van de mysteriën. En daar dit orgaan in Pythagoras al verregaand wakker geworden was, stuwde het hem onweerstaanbaar naar die spirituele weg.

De moderne mens staat sceptisch tegenover deze mogelijkheid. Hij vertrouwt alleen op zijn verstand, zijn zintuigen en zijn onderzoeksinstrumenten en hij probeert mens, wereld en leven door kennis te begrijpen, zelfs te veranderen. Hij verzamelt kennis, maakt het leven door techniek gemakkelijker of gecompliceerder, en blijft daarbij zelf toch steeds de oude: een in de wereld van de verschijnselen, de zichtbare wereld, ronddwalend, hopen, vrezend, plannend ik, dat wel steeds de bodemloosheid van deze zichtbare wereld vermoedt. Wat is er vóór de geboorte, wat na de dood? Wat heeft het lot te betekenen? Maar de Ouden waren op de hoogte van het feit dat er in de mens een spirituele aanleg aanwezig is, die overeenstemt met de spirituele wereld. Hij is naar zijn oorspronkelijke identiteit afkomstig uit deze geestelijke wereld. Maar het bewustzijn daarvan heeft hij verloren door zijn onderdompeling in de zichtbare wereld en zijn volledige concentratie daarop. Daardoor dwaalt hij met een zeer beperkt bewustzijn doelloos in deze aardse wereld rond. Omdat hij zijn ware identiteit in de spirituele wereld niet wil kennen en in zelfhandhaving en zelfoverschatting alles van de zichtbare wereld verwacht, levert hij zich uit aan de wetten van de zichtbare wereld. Hij is onderworpen aan verdriet en pijn, ziekte en ouderdom, verval en dood. Maar deze teisteringen kunnen hem wakker maken en hem ertoe brengen op zoek te gaan naar zijn eigenlijke identiteit. Wij zijn op de wereld gekomen 'om te worden getuchtigd', zegt Pythagoras (*J 85*):

het leven is in zijn onvolmaaktheid en vergankelijkheid het gevolg van het feit dat de mens zijn ware identiteit en de harmonie met de spirituele wereld heeft verloren. Maar juist door zijn onvolmaaktheid kan hij tot het besef komen van dit verlies, tot het besef van de vergissing, alles van de zichtbare wereld te verwachten. Dan zal hij gaan zoeken naar een manier om zich van deze vergissing te bevrijden en terecht te komen bij zijn ware identiteit. En hij zal ontdekken dat dit alleen mogelijk is door de ontplooiing van de in hem verborgen geschiktheid voor het spirituele leven, door het gaan van de mysterieweg.

Daarbij gaat het niet om het verzamelen van kennis, maar om de ervaringen van het eigen wezen. Het gaat erom ervaringen toe te laten die vanuit de spirituele aanleg in het hart opstijgen tot het bewustzijn. Dat is de geleidelijke bewustwording van eigenschappen die tot dusver verborgen waren voor de betrokkene, en de ontplooiing van een innerlijke, spirituele toestand, die gelijktijdig ook nieuwe mogelijkheden tot waarneming in de uiterlijke wereld opent. Heeft de mens deze nieuwe toestand eenmaal tot ontplooiing gebracht, dan wordt hij zich van de geestelijke wereld en van de spirituele grondslag van de zichtbare wereld bewust en leeft hij steeds meer uit dit bewustzijn. Dat is inwijding: het meer en meer bewust en werkzaam worden van de spirituele diepten en mogelijkheden van de mens. Voorwaarde daarvoor is, dat de mens volkomen besef heeft van de betrekkelijkheid van de zichtbare wereld en zijn leven daarin en dat hij zich gaandeweg onttrekt aan zijn gebondenheid aan deze wereld, om zich steeds meer te laten leiden door de krachten en de orde van de geestelijke wereld. Dit is ook de betekenis van de uitspraak van Pythagoras: 'Ter tuchtiging (zijn wij) in de wereld gekomen.' Het is de bedoeling, dat de mens de zware opgaven in zijn leven, die het lot hem toebedeelt, leert aanvaarden en er zo voor zorgt dat er geen nieuwe verstrengelingen in de zichtbare wereld meer ontstaan, dat de oude verstrengelingen worden losgemaakt en dat er ruimte wordt gemaakt voor nieuwe ervaringen.

Voor het gaan van deze mysterieweg zijn aanwijzingen nodig en toevoer van kracht. Daarom zijn er van oudsher mysteriescholen en priester- of profetenscholen, waarin mensen geholpen worden op hun zoektocht naar hun ware identiteit. Daar worden de wetten van de geestelijke wereld en de weg erheen steeds weer aan de leerlingen voorgehouden, door middel van beelden, rituelen en begrippen. Zo bevindt hij zich in een milieu dat de spirituele ervaringen in hem opwekt en voedt. Het beschermt hem tegen alle dwingende invloeden van de zichtbare wereld, net zo lang tot hij op eigen benen kan staan en zich niet meer in beslag laat nemen door de drukte van de vergankelijke wereld.

Pythagoras zocht dus, gedreven door de onweerstaanbare spirituele roep uit zijn binnenste, naar mysteriescholen die hem bij de ontplooiing van zijn oorspronkelijke zelf ondersteuning konden bieden. Diogenes Laërtius deelt mee, dat Pythagoras 'zich liet inwijden in alle Griekse en niet-Griekse mysteriën en ook naar Egypte kwam (...) Ook was hij bij de Chaldeeërs en magiërs' (*DL 3*). Jamblichus schrijft dat Pythagoras '(...) geruime tijd verbleef in de heiligdommen van Egypte. Hij studeerde er astronomie en geometrie en werd grondig en systematisch ingewijd in alle goddelijke mysteriën' (*J 19*). Hij ervoer 'wat de ziel ziende maakt, wat de geest reinigt van de verblinding door het andere streven (de op de zichtbare dingen gerichte wensen), zodat deze in staat is de werkelijke principes en oergronden van het Al te leren kennen' (*J 31*).

Want de geest 'ziet alles en hoort alles; al het overige is blind en doof', vult Porphyrius aan.

Toen hij 22 jaar was werd Pythagoras eerst priester in Sidon in Phoenicië. Dat betekent dat hij zich definitief toewendde tot de spirituele wereld en probeerde een leven te leiden, voor zichzelf en voor anderen, dat in de eerste plaats gevoed werd door de krachten van de spirituele wereld. Maar de achtergrond van de Phoenicische inwijdingen waren de Egyptische priesterscholen, waardoor het logisch was dat Pythagoras al gauw ook naar Egypte ging. Hij leerde daar de

‘geheime wetenschappen van de priesters’, en wel in Thebe, nadat hij eerder in Heliopolis en Memphis tevergeefs om toelating tot de mysterieplaatsen had verzocht. De ‘geheime wetenschappen van de priesters’ waren aan de ene kant de mysterieeler, de kennis van de cultus en de rituele praktijk waardoor de mens tot eigen ervaringen van spirituele waarheden kon komen, aan de andere kant kosmologische, antropologische en sociologische kennis, die in onze tijd losgeraakt zijn van hun spirituele achtergrond en een eigen leven zijn gaan leiden, maar die er destijds mee in verband stonden.

Astronomie, muziek, architectuur, geometrie, wiskunde, medicijnen en psychologie zijn tegenwoordig zelfstandige wetenschappen, waardoor zij de samenhang hebben verloren met het spirituele, dat ze eigenlijk pas echt tot leven brengt en zingeving verschaft boven de gewone beheersing van de natuur uit. In de antieke wereld echter waren al deze wetenschappen voortgekomen uit de ervaring met de spirituele wetmatigheden van de wereld, die ook de natuurwetenschappelijke wetmatigheden samenhang en betekenis verlenen. Ze stonden allemaal, naast de louter praktische toepassingsmogelijkheden, in dienst van de bewustzijnsontwikkeling van mens en mensheid. In zoverre kan men betreffende de Egyptische priesterscholen spreken over ‘priesteruniversiteiten’, waar alle kennis van die tijd beschermd en verder ontwikkeld werd, maar die primair de ontplooiing van de spirituele kern van de mens bevorderden. De wetenschappen waren een neveneffect van deze ontplooiing. En omgekeerd konden ze, als ze eenmaal waren geformuleerd, door middel van analogieën een brug vormen naar spirituele inzichten.

Na zijn verblijf in Egypte is Pythagoras waarschijnlijk naar Babylonië gegaan, waar hij zich de leringen van de Chaldeeuwse magiërs en de Perzische wijzen wellicht heeft eigen gemaakt. Jamblichus geeft voor de tijd in Egypte een periode van tweeëntwintig jaar aan en vermeldt dat Pythagoras door de Perzische koning Kambyzes, die in 525 Egypte veroverde, naar Babylon overgebracht is, waar de grote wijze nog twaalf jaar doorgebracht heeft. Deze gegevens zijn beslist

in tegenspraak met andere, volgens welke Pythagoras al in het jaar 532, het jaar van de tweeënzestigste Olympiade (*J35*), naar beneden-Italië kwam. Het zou kunnen zijn, dat de getallen 22 en 12 symbolisch opgevat moeten worden. Het Phoenicische en het Hebreeuwse alfabet hadden 22 letters. Ze golden als de basisbouwstenen van het Al, het geheel van alle elementen waaruit de wereld is opgebouwd. Mogelijk drukt het aantal van 22 jaren uit, dat Pythagoras in Egypte echt alle – 22 – aspecten van de spirituele en de zichtbare wereld heeft leren kennen. En 12 geldt als het getal van een volmaakte, volkomen afgesloten tijdsperiode, waarmee bedoeld wordt dat Pythagoras in Babylonië een volledige cyclus van innerlijke ontwikkeling heeft afgerond. Hoe dan ook: vast staat dat Pythagoras in het Oosten een complete inwijdingsweg heeft doorlopen en daarbij ook alle wetenschappelijke kennis van die tijd heeft verworven.

Maar alsof zijn kennis en wijsheid nog steeds niet voldoende waren, zocht hij ook nog de Griekse mysterieplaatsen op: Kreta, waar de mysteriën van de ‘dode en weer opgestane Zeus’ werden gevierd, Delphi, waar men Dionysus en Apollo vereerde – Dionysus, door de Titanen verscheurd, maar opnieuw geboren – Thracië, met de door Orpheus gestichte mysteriën – Orpheus, die was neergedaald in de onderwereld en weer teruggekomen – en tenslotte Samothrace met zijn Kabirencultus.

Al deze mysteriën doen denken aan de Osirismythe in Egypte. Osiris werd door zijn tegenstander Seth in stukken gehakt. Isis, zijn echtgenote, treurt om hem en brengt haar zoon Horus ter wereld. Deze overmeestert Seth en maakt heelwording en wederopstanding mogelijk voor Osiris, tot dat moment in het dodenrijk. Al deze mythen tonen de mysterieweg: in de mens rust een God, een goddelijk principe – Osiris, Dionysus, Orpheus, hoe de naam ook is. Hij is in de huidige mens onwerkzaam geworden door de krachten van de zichtbare wereld. Het bewustzijn van de sterfelijke mens heeft zijn oorspronkelijke eenheid verloren en is ‘in stukken gehakt’, namelijk verdeeld over de ontelbare brokstukken van de zichtbare we-

reld. Maar door een goddelijke zielekracht – in Egypte Isis, in Eleusis Demeter – kan deze god, het spirituele bewustzijn, worden wedergeboren. Als de godzoon Horus overwint het de binding van de mens aan de zichtbare wereld – Seth – wordt weer heel, komt als Osiris uit de onderwereld, het onderbewuste, waarin het verzonken was, naar boven in het heldere bewustzijn en wordt daar opnieuw werkzaam.

Waarom heeft Pythagoras al deze varianten van de mysteriën onderzocht? Had hij op de eerste weg, bijvoorbeeld in Egypte, de verlossende eenwording met de wereld van de geest niet beleefd, en zocht hij die nu op de volgende weg om, weer ontgoocheld, onverzadigbaar voort te snellen naar de volgende mysterieplaats? Er zijn van die onverstandige mysterieleerlingen, die zo te werk gaan. Bij Pythagoras speelden beslist andere beweegredenen een rol. Hij was namelijk een gezondene uit de wereld van de geest. Zijn opdracht was om anderen te leiden op de weg van de mysteriën en de nog zwak glorende goddelijke vonk in hen aan te wakkeren. Daarom moest hij alle voor hem bereikbare mysterietradities leren kennen, om vervolgens een vorm van de mysterieweg te ontwikkelen, die voor zijn tijd en voor het veranderde bewustzijn van zijn tijd het meest geschikt was.

